

”UNIVERSITETET UT TIL FOLKET” !

Folkeuniversitetet og høgre utdanning i en
40-årsperiode

PED-6308

Birger Vang

*Mastergradsoppgave i voksenpedagogikk
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk
Universitetet i Tromsø
Våren 2011*

FORORD

Dette har tatt sin tid. Da jeg startet på Masterstudiet i 2003, skulle hver enkelt av oss si noe om egen bakgrunn og grunnen til at vi hadde meldt oss til dette studiet. Jeg kan huske at jeg blant annet kom inn på min relativt høye alder (også den gang) for å bedrive denne type aktivitet. Jeg konkluderte, i en spøkefull tone, med at vi fikk se hva som kom først av mastereksamen og pensjonsalderen. Når nå mastereksamen ser ut til å komme før pensjonsalderen, skyldes ikke det at masterstudiet har gått raskere enn antatt. Nei, løsningen har vært å la pensjonsalderen komme senere enn det som er vanlig for folk flest. Den som stort sett hele sitt yrkesaktive liv har hatt ”livslang læring” som motto, har også godt av å smake sin egen medisin.

Dette har lært meg at ”sin egen medisin” bør man fortrinnsvis innta i yngre år. Erfaring er godt å ha med seg. Men man merker at det er andre viktige forutsetninger for læring som ikke er like mye til stede i høg alder.

Men når jeg nå endelig er i mål, vil jeg først og fremst takke min veileder professor Gunnar Grepperud. Hans mange e-poster med spørsmål ”hvordan går det med oppgaven, Birger?”, har bidratt til at jeg ser ut til å være i havn. Takk også til Helen Kathrine Eriksen som har gitt meg ny studierett mange ganger, og som ellers har hjulpet meg med tekniske spørsmål.

Jeg vil også takke min arbeidsgiver, Folkeuniversitetet, som har bidratt økonomisk.

Jeg håper at det som er beskrevet, kan være av interesse og kan kaste lys over en liten del av Folkeuniversitetets omfattende virksomhet. Det store engasjementet når det gjelder Folkeuniversitetet og høgre utdanning, er en spennende epoke i organisasjonens liv. Spørsmålet er bare: Er epoken definitivt over, eller ..?

Harstad 12. mai 2011

Birger Vang

Sammendrag

Denne oppgaven tar sikte på å si noe om et studieforbunds engasjement på ett av de mange områder som dekkes av begrepet voksenopplæring, nemlig universitetssirklene eller studieringer på høgre nivå som etter hvert ble betegnelsen.

Det ville føre for langt å beskrive alle sider ved denne virksomheten. Derfor er oppgaven begrenset til å si noe om ”livsvilkårene”.

Hovedfunnene er at livsvilkårene har vært svingende. En liten post på statsbudsjettet har til tider fått stor politisk oppmerksomhet. Folkeuniversitetets medarbeidere rundt omkring i landet har stort sett opplevd oppturer og nedturer på samme måte.

Utdanningsinstitusjonene har over tid endret seg fra å stå sammen med Folkeuniversitetet om å spre høgre utdanning, til å tenke mer på seg selv. Samarbeid har utviklet seg til konkurranse. Bare i løpet av et par tiår har den kommersielle språkbruken mer og mer tatt over. *Produksjon, marked og kunder* er blitt sentrale begreper; begreper som også former hverdagen.

Ved å gå dypere inn i Folkeuniversitetets virksomhet innenfor høgre utdanning, har jeg fått prøvd ut om mine erfaringer og tanker på dette feltet samsvarer med det en kan beskrive som allmenn oppfatning. I stor grad har det vært tilfelle.

Når det gjelder framtidsutsiktene, er min konklusjon at Folkeuniversitetet ikke kommer tilbake til den store aktivitet som Folkeuniversitetet hadde på slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet. På den annen side vil ikke denne virksomheten forsvinne helt, men omfanget vil være atskillig mindre enn det har vært. Nye undervisningsmetoder kan bidra til å nå nye deltakergrupper.

Innholdsfortegnelse

FORORD	1
SAMMENDRAG	2
INNHOLDSFORTEGNELSE	3
KAP. 1 FOLKEOPPLYSNING OG STUDIEFORBUND - EN INTRODUKSJON	5
Valg av tema og problemstilling	5
Studieforbundenes opphav	6
Opplysningstiden og den nordiske folkeopplysningstanke	6
Den nordiske folkeopplysningstanke til Norge	7
Folkehøgskolen i Norge	8
Friundervisningen	8
Knoppskyting	8
KAP. 2 METODE	10
Metodevalg og valg av informanter	10
Intervjuguide	12
Intervjuene	13
Transkribering, tolking og analyse	13
Etiske utfordringer. Nærhet til temaet og informantene.	14
KAP. 3 FOLKEUNIVERSITET SOM AKTØR I HØGRE UTDANNING	15
Konferanse på Sjusjøen	16
Europeisk konferanse	17
Friundervisningen i fører sete	17
Eksamensrettede universitets sirkler	18
Prioritering av tiltak	20
Økonomi og formelle forhold	23
Statlig finansiering	26

Samarbeidet med universitetene og høghskolene	28
Folkeuniversitetets egen policy når det gjaldt studieringer på høgre nivå	36
KAP. 4 FRAMTIDA	37
Folkeuniversitetet bør søke samarbeid med utenlandske universiteter	39
Den nye metoden: Lyd/bilde	39
Studieringer på høgre nivå må inn på statsbudsjettet, igjen.	40
Egen høghskole	41
KAP. 5 OPPSUMMERING	42
INTERVJUGUIDE	44
LITTERATURLISTE	45

Kap. 1 Folkeopplysning og studieforbund - en introduksjon

Denne oppgaven har som mål å beskrive og analysere forholdet mellom Folkeuniversitetet og høgre utdanning i en 40-årsperiode.

Arbeidet bygger i hovedsak på tre kilder:

- Min egen rolle som studiesekretær/studierektor/områderektor fra 1972.
- Litteratur og ulike typer dokumentasjon som offentlige utredninger, stortingsdokumenter og korrespondanse.
- Intervju med personer som har hatt og har en aktiv rolle i Folkeuniversitetet.

Studieforbundenes voksenopplæring har liten plass i den offentlige debatt. Begrepet *voksenopplæring* blir gjerne knyttet opp til kommunal virksomhet, og i de senere år kanskje spesielt til opplæring for innvandrere.

Studieforbundenes voksenopplæring spenner over alle emner og nivåer. Deltakerne (studentene) er usynlige og uorganiserte. De lar seg sjelden eller aldri høre når temaet utdanning er på dagsorden.

Valg av tema og problemstilling

Innenfor det brede voksenopplæringsfeltet som studieforbundene representerer, er det mange ulike områder som med interesse kunne vært nærmere belyst. Jeg har altså valgt å konsentrere meg om Studieforbundet Folkeuniversitetets rolle i høgre utdanning over en 40-årsperiode.

Bakgrunnen for dette er først og fremst at lite er skrevet om dette. Som ansatt i

Folkeuniversitetet i nesten like lang tid, mener jeg selv å sitte med kunnskaper og erfaringer som kan gi verdifullt bidrag til det tema som skal belyses. Å belyse alle sider ved

Folkeuniversitetets virksomhet på høgre nivå, vil føre for langt. Jeg har derfor valgt å gi svar på hvilke faktorer som har påvirket utviklinga i denne perioden. Oppgaven tar ikke sikte på å si noe om studentene; hvem de er, hvilken bakgrunn de har, osv.

For å forstå Folkeuniversitetets plass i utdanningssamfunnet, har jeg funnet det innledningsvis fornuftig kort å reflektere over røttene. Har Folkeuniversitetet (Friundervisningen i 1864) sprunget ut av intet, eller var det strømninger i tiden som gjorde at en slik organisasjon *måtte* komme.

Metodedelen gir en teoretisk innføring om metode generelt, samt en beskrivelse av de metoder som er funnet hensiktsmessig for å gi best mulig svar på de spørsmål som ønskes belyst i denne oppgaven.

Oppgavens hoveddel forteller noe om Folkeuniversitetet som aktør i høgre utdanning. I tillegg til de skriftlige kilder som belyser dette, er en del av framstillinga basert på intervjuer av kolleger samt egen erfaring.

Etter det kommer noen tanker om Folkeuniversitetets framtid når det gjelder Folkeuniversitetets rolle innenfor høgre utdanning, før oppgaven avsluttes med en kort oppsummering.

Studieforbundenes opphav

Pr 31 12 10 er det 19 studieforbund i Norge.(Voksenopplæringsforbundet. Årsmelding 2010). Studieforbundene er uensartede og har ulike verdigrunnlag. Felles for studieforbundene er at de skal gi opplæring til voksne, enten som hovedoppgave eller som en viktig del av sin virksomhet. Dette er et krav etter voksenopplæringsloven. De politiske partier har sine studieforbund, samene har sine, og kristelige og humanitære organisasjoner har sine. Studieforbundene er et felles organ for organisasjoner med individuelle medlemmer. Organisasjonene må ha voksenopplæring som en viktig del av sin målsetting for å kunne bli medlem i et studieforbund. For disse kommer voksenopplæring i *tillegg* til organisasjonens hovedidé. (Ot prp nr 7 1975-76).

Studieforbundet Folkeuniversitetet skiller seg ut fra de øvrige studieforbund i og med at denne organisasjonen i sin formålsparagraf har voksenopplæring og kulturarbeid som eneste oppgave. (Tøsse s. 144)

Felles for alle studieforbundene er at de er godkjent i medhold av Lov om Voksenopplæring (ot.prp. nr 7 1975 – 76). (Ny lov fra 1.januar 2010).

Studieforbundene, slik vi kjenner de i dag, har sine utspring til ulike tider. De fleste hadde en lang historie før Lov om voksenopplæring kom i 1977.

Opplysningstiden og den nordiske folkeopplysningstanke

1700-tallets opplysningsidéer hadde slått rot ute i Europa. Inspirert av disse opplysningsidéene, voks det fram en nordisk folkeopplysningstanke.

Opplysningstiden hadde som utgangspunkt at mennesket bare kunne formes utenfra. Mennesket var fra fødselen av en *tabula rasa*. Intet var kommet dit uten å gå gjennom sansene.

Den danske teologen, filosofen og forfatteren N.F.S. Grundtvig (1783 – 1872) hadde et noe annet menneskesyn enn det som var gjeldende i den europeiske opplysningstiden. Grundtvigs tanke var at mennesket hadde iboende egenskaper og trengte ikke så mye påvirkning utenfra. Menneskene hadde så lenge vært underkuet av embetsmennene at de hadde mistet troen på seg selv. De iboende egenskapene måtte vekkes. Grundtvigs pedagogiske slagord ble *vekking og begeistring*. Og dette gjorde man først og fremst ved *det levende ord*. Hans kjernetanker kan i stikkord beskrives slik: Livsopplysning, historisk-poetisk, muntlighet, vekselvirkning, folkelighet. (Grundtvigs opplysningstanker og vor tid s. 40)

Den nordiske folkeopplysningstanke til Norge

Etter hvert nådde Grundtvigs tanker Norge. Ulike sammenslutninger med ulik organisatorisk struktur ble etablert for å bringe folkeopplysningsidéene til Norge.

Peder Hansen, biskop i Kristiansand, etablerte på slutten av 1700-tallet de såkalte leseselskapene. (Tøsse: I Folkeopplysning –fundament og framtid s.18) Selv om leseselskapene ikke var spesielt folkelige og dets medlemmer stort sett var rikfolk og bønder, så må innholdet likevel sies å være preget av folkeopplysningsidéene, til tross for at dette skjedde på det tidspunkt hvor Grundtvigs opplysningsidéer ikke var kjent.

Mer folkelig var Selskapet for folkeopplysningens fremme som ble stiftet i 1851. Hartvig Nissen var en av pionerene, og Ole Vig ble sekretær og redaktør av bladet Folkevennen, som ble utgitt av selskapet. Ole Vig reiste rundt i landet og holdt foredrag hvor han spredte de grundtvigske idéer om en folkehøgskole. Folkeopplysning kunne bare skje under frihet. Det meste av tvangen måtte avskaffes. Frihet og folkeopplysning var to sider av samme sak. Frihet var ingen fare for samfunnet.

Folkehøgskolen i Norge

I 1870 holdt teologen Christopher Bruun en foredragsserie i Studentersamfundet.

Foredragene, som senere kom i bokform ”*Folkelige Grundtanker*” er regnet for å være det ideologiske grunnlag for den norske folkehøgskolen. Dette til tross for at den første folkehøgskolen i Norge ble etablert seks år tidlige, i 1864, Sagatun folkehøgskole. Grundtvig hadde allerede i 1837 laget et skrift med tittelen: ”*Til Nordmænd om en norsk Høi-skole*”. (Tøsse: Kunnskap, danning og opplysning s. 73)

Samme år, 1864, som den første norske folkehøgskolen startet opp, ble altså Studenternes Forening for Fri Undervisning etablert i Oslo. Dette kan være en tilfældighet, men det er også nærliggende å tro at det var den samme folkeopplysningsvind som blåste både over folkehøgskolen og ”Friundervisningen”.

Friundervisningen

Friundervisningen¹ har hatt en sentral plass i opplæring for voksne siden 1864. Etableringa av Studenternes Friundervisning hadde sitt utspring i universitetsmiljøet, men det var ikke universitetsutdanning som skulle gis. Det skulle gis tilbud til ”ubemidlede Personer, Voxne eller Børn, skulle være Adgang til uden Godtgjørelse at faa Undervisning og Veiledning i de til almindelig Dannelse henhørende Fag”(Annonse Aftenbladet 29. oktober 1864). Bak tiltaket sto ansatte og studenter ved Universitetet i Oslo, men som sagt gjaldt tilbudet alminnelig folkeopplysning og ikke universitetsutdanning.

Dette var et unaturlig initiativ fra universitetsmiljøet, og det er naturlig å spørre om hvor disse ideene kom fra. Og ideen kom først og fremst fra University Extension ved engelske universitet. Målet var å bringe vitenskapen til folk utenfor universitetene samt gi opplæring i grunnleggende skolefag (Bjerkaker, Båtnes, Tøsse s. 44).

Knoppskyting

Det gikk relativt lang før virksomheten spredte seg til andre deler av landet. Tilknytningen til det akademiske miljø var en forutsetning for videre knoppskyting.

¹ Begrepene *Friundervisningen* og *Folkeuniversitetet* blir brukt om hverandre i denne oppgaven. Navnet ”*Friundervisningen*” var betegnelsen på organisasjonen fram til 1964. Etter den tid ble det bestemt at landssammenslutningen og områdene (regionene) skulle bruke *Folkeuniversitetet*. Fra 1992 skulle navnet *Folkeuniversitetet* også brukes om de lokale ledd.

Det er hovedforklaringa på at de neste stedene i landet ble Trondheim og Bergen. I Trondheim i 1914 med utspring i NTH-miljøet og i Bergen i 1935 med utspring i handelshøyskolemiljøet. (Tøsse: Folkeopplysning og vaksenopplæring s.90)

Tilbudet ble godt mottatt i de tre storbyene, og tanken om å spre dette videre ut over landet, modnes etter hvert, selv om de akademiske tilknytningspunkter manglet i landet forøvrig.

I 1948 ble landssammenslutningen Norske Studenters Friundervisning etablert, og i løpet av en 20-årsperiode ble det etablert friundervisningsavdelinger i de fleste norske kommuner.

(-over hele landet s.8)

Avdelingene ble i hovedsak knyttet opp mot kommunenes skoleverk. Det var ikke uvanlig at skoleinspektøren ble studiesekretær og sammen med seg hadde han et slags styre, hvor personer fra skoleverket var godt representert. Senere ble dette formalisert i vedtekter som gikk ut på at skolestyret og kommunestyret blant andre skulle velge hver sine representanter til friundervisningens styre. Dette skjedde stort sett smertefritt, men i noen kommuner mente arbeiderpartiordførerne at en ikke skulle foreta slike oppnevnelser, for dette ville være å prioritere Friundervisningen framfor ”sin egen” organisasjon, nemlig AOF.

Vi hadde eksempler på at i små kommuner var tilknytningen til skolekontoret så sterk at ”Friundervisningen” fikk egen konto i kommunens regnskap og budsjett. I praksis innebar dette at når regnskapet skulle gjøres opp, ble netto utgifter belastet konto ”Friundervisningen” i kommunens regnskap. Dermed var det økonomiske fundament på plass. Det ble selvsagt en annen praksis etter hvert, men i noen tilfeller kunne man se at ordninga varte nøyaktig like lenge som skoleinspektørens funksjonstid.

Opplæring i de ”almindelig Dannelse henhørende fag” fortsatte med uforminsket styrke i mange år framover og gjør det til en viss grad også i dag. Men på midten av 1960-tallet ble det satt i gang en annen aktivitet som skulle vise seg å få en stor plass innenfor Folkeuniversitetets/Friundervisningens mangfoldige tilbud: **universitetssirklene**. Dette blir nærmere omtalt i kapittel 3.

Kap. 2 Metode

Oppgaven har som mål å belyse Folkeuniversitetets rolle i høgre utdanning over en periode på ca 40 år. Denne perioden har vært preget av stor aktivitet, et stort antall personer har fått sin høgre utdanning gjennom Folkeuniversitetet, men det er skrevet lite om det. Oppgaven tar ikke sikte på å belyse alle sider ved denne virksomheten, det ville føre for vidt. Oppgaven begrenser seg til å belyse Folkeuniversitetets rolle som arrangør i samspill med universiteter og høgskoler.

Til tross for at Folkeuniversitetet over lang tid og i stort omfang har gjennomført høgre utdanning, er det ikke sikkert at så mange kjenner til hva som ligger bak en slik virksomhet. Innledningsvis er det derfor avsatt noe plass til å belyse dette i oppgaven. Dette blir på en måte oppgavens ”folkeopplysningsdel”.

Oppgavens hoveddel tar sikte på å belyse Folkeuniversitetets rolle i høgre utdanning. Det gjelder selvsagt formelle sider i samarbeidet, men det gjelder også i stor grad holdninger, ”kjemien”, forholdet til institusjonenes ansatte og ledelse, osv.

For å få svar på disse spørsmål, er det anvendt ulike tilnæringsmetoder.

De formelle sider er godt belyst i korrespondanse, offentlige utredninger, høgskolestyreprotokoller, mv.

Når det gjelder å belyse de spørsmål som er av mer emosjonell karakter, finnes det lite skriftlig materiale. Denne delen av oppgaven er belyst gjennom intervjuer. Intervjuobjektene var og er områderektorer og studierektor i Folkeuniversitetet. Til sammen har jeg intervjuet fem områderektorer og en studierektor. Disse har lang fartstid i organisasjonen, og har stor erfaring med å arrangere høgre utdanning.

I tillegg til dette materialet, mener jeg selv å være en betydelig kilde for å belyse Folkeuniversitetets rolle når det gjelder høgre utdanning. Jeg har i min stilling som studierektor og områderektor i snart 40 år betydelig erfaringsmateriale å bidra med.

Metodevalg og valg av informanter

Metoden sier noe om den tilnæringsmåte en velger å benytte for å få svar på de problemstillinger en ønsker å få belyst. Metodeutvalget er stort, og det gjelder å finne fram til den metode som egner seg best og er mest ”riktig” sett i forhold til det en ønsker svar på.

I vårt tilfelle hvor Folkeuniversitetets virksomhet innen høgre utdanning over en 40-årsperiode skal beskrives, finnes det ulike informasjonskilder. Både objektive og subjektive oppfatninger vil prege framstillinga. Store deler av oppgaven preges av at det som beskrives, er subjektivt. Det innebærer at Folkeuniversitetets ståsted er utgangspunktet. Med dette som utgangspunkt, var det naturlig å velge intervjuet som metode.

En del av oppgaven tar sikte på å belyse det offentliges vurdering av studieforbundenes (her Folkeuniversitetets) rolle innen høgre utdanning. For å finne svar på dette, var det naturlig å benytte seg av empiri slik det framkommer i offentlige dokumenter som NOUer, meldinger, proposisjoner og forskrifter. Og i tillegg selvsagt den litteratur som beskriver de problemområder som oppgaven fokuserer på. Siden mye av den virksomheten som skal beskrives, har skjedd via uformelle kontakter, var det viktig å finne fram til de personer som kunne si noe om de erfaringer som hadde funnet sted over lang tid.

Hvis du vil vite hvordan folk betrakter verden og livet sitt, hvorfor ikke tale med dem? I en intervjusamtale lytter intervjueren til hva folk selv forteller om sine opplevelser – lytter mens intervjupersonene med egne ord uttrykker sine oppfatninger og meninger, og lærer om deres tanker om arbeidssituasjon og familieliv, om deres drømmer og håp. Det kvalitative forskningsintervjuet forsøker å forstå verden fra intervjupersonens side, å få frem betydningen av folks erfaringer, og å avdekke deres opplevelse av verden, forut for vitenskaplige forklaringer.

Det kvalitative forskningsintervjuet er et produksjonssted for kunnskap.

(Kvale s. 17)

Informantene *betrakter verden*, og det gjør de ut fra sine erfaringer og ut fra sitt ståsted. Det subjektive kommer en ikke utenom, men da vil andre informasjonskilder som objektive fakta, analyse og vurdering kunne gi et riktig svar på de problemstillinger en ønsker svar på.

Det neste spørsmål blir da hvordan man skal gå fram ved utvelging av informanter.

Dette spørsmålet henger sammen med det som Ringdal kaller design (Ringdal s. 91).

Tverrsnitt- og langsgående tidsdesign er to måter å benytte tidsdimensjon på.

Tverrsnittdesign (cross-sectional design) er basert på ett tidspunkt, mens langsgående (longitudinal) design følger en eller flere analyseenheter eller case over tid. (op cit).

I vårt tilfelle er informasjonen innhentet på ett tidspunkt, men informantene skal informere om hendelser over tid. På den måten kan en si at designet er en blanding av tverrsnittsdesign og langsgående design. Det blir å sammenligne med et livsløp som skal beskrives, men beskrivelsen skjer på ett tidspunkt.

Fem av områderektorene og en studierektor oppfylte dette kravet, og de ble derfor valgt ut som informanter:

Informant 1: områderektor i siden 1974

Informant 2: Studiekonsulent/områderektor siden 1973

Informant 3: Områderektor siden 1979

Informant 4: Områderektor siden 1970

Informant 5: Studierektor siden 1976

Informant 6: Områderektor siden 1976

Intervjuguide

Intervjuene skulle gjennomføres blant likemenn. Alle var mine kolleger, og intervjueren satt på det samme erfaringsmateriale som informantene. Det ble tidlig klart for meg at dette var utfordringer i seg selv. Personens livsverden vil stå sentralt. Det er dette som omtales som et fenomenologisk perspektiv.

Et fenomenologisk perspektiv fokuserer på personens livsverden. Det er åpnet for intervjupersonens erfaringer, fremhever presise beskrivelser, forsøker å se bort fra forhåndskunnskaper, og søker etter beskrivelsenes sentrale betydninger. (Kvale: s.40).

Vi har selvsagt alle med oss forhåndskunnskaper som det er vanskelig å se bort fra. Intervjuet vil preges av dette. Men i størst mulig grad skal man *forsøke* å se bort fra disse forhåndskunnskaper, samtidig som man erkjenner at disse i rik mon er til stede.

Høgre nivå-undervisning var for alle sammen stort sett en suksesshistorie, men det var også en historie med nedgangstider. Suksesshistorier har lett for å ta større plass enn de fortjener. Det var derfor viktig å passe på at beskrivelsene av nedgangstidene fikk sin tildelte plass i intervjuene.

Intervjuguiden må balansere mellom det dårlig strukturerte og det godt strukturerte intervju. For dårlig struktur kan føre til at intervjuet flyter ut, og for streng struktur kan føre til en

begrensning i tilgang på opplysninger. Intervjuguiden ble derfor utformet med noen hovedspørsmål og noen tillegsspørsmål (reservespørsmål) som kunne benyttes om nødvendig. Det er dette som i litteraturen betegnes som det halvstrukturerte intervju.

Intervjuene

Det gikk ca tre måneder fra den første ble intervjuet til den siste ble intervjuet. Informantene ble kontaktet og forespurt god tid i forveien, samtidig som de ble informert om hva intervjuene skulle brukes til. Det ble ikke undertegnet samtykkeerklæring, lovnad om konfidensiell behandling, osv. Det vil si at det ble stilt spørsmål til informantene om konfidensiell behandling og anonymisering. Ingen ytret ønske i så måte. Grunnen til at vi ikke gikk så formelt til verks, henger sammen med, som nevnt tidligere, at dette er gamle kolleger, og vi skulle snakke om for oss et ”dagligdags samtaletema”. Å formalisere dette ville derfor virke kunstig.

Intervjuene ble gjennomført på informantens arbeidssted og på hotell. I ett tilfelle ble det foretatt telefonintervju.

Intervjuene ble tatt opp på bånd. Ingen hadde innvendinger til dette. Hvert av intervjuene varte fra 45 til 50 minutt.

Transkribering, tolking og analyse

Transkribering vil si å skriftliggjøre de opplysninger som framkom i intervjuene. Intervjuene ble ikke nedskrevet i sin helhet, men det ble gjort visse utvalg.

Både under selve intervjusamtalen og transkriberinga var det viktig å tenke gjennom svarenes reliabilitet og validitet. Reliabilitet kan best oversettes med pålitelighet. ”Det vil sige, at forskeren både i interviewprocessen og i arbeidet med bånd og udskrifter først foretager den omtalte grundige selvransagelse, jeg tidligere har talt om; og at hun dernæst foretager et rationelt, kvalitativt skøn på det grundlag” (Fog s.192). Validiteten (gyldigheten) skal sikre at en faktisk har målt det en skal måle (Ringdal s.221). ”Arbeidet med at sikre gyldighet i analysen af udskrifterne vil i mangt og meget være en forlængelse af arbejdet med samtalen. Som det i samtalen er et spørgsmål om at vende blikket mod interviewerens, er det her et spørgsmål om at vende blikket mod fortolkeren, mod forskeren selv. (Fog s. 194.)

”Å tolke resultatene av en undersøkelse innebærer å reflektere over dataenes meningsinnhold”. (Thagaard s. 169). Analyse og tolking henger tett sammen.

Hva som er analyse og hva som er tolking, er ikke alltid like lett å finne ut av. Begrepene brukes derfor ofte om hverandre.

Dataanalysene utvikler et teoretisk perspektiv, og tilkjenner den kvalitative, induktive metode. Tolkingen begynner allerede ved intervjuene og avsluttes ikke før intervjuene er transkribert og analysert.

Etiske utfordringer. Nærhet til temaet og informantene.

”Den nære kontakten mellom forsker og informant stiller spesielle krav til forskerens etiske ansvar. De generelle etiske retningslinjene for forskningsvirksomhet må vurderes i forhold til de utfordringene forskeren står overfor i kvalitative studier. Forskeren må konkretisere og tolke reglene i forhold til de situasjonene som oppstår innenfor de enkelte prosjekter”.

(Thagaard s. 21).

Min aktive rolle i Folkeuniversitetet og mitt nære forhold til informantene kan i utgangspunktet svekke tilliten til de resultater som presenteres og medføre noen etiske utfordringer, både sett i forhold til utvalg av informanter og det tema som skal belyses. Selv om det ikke ble inngått skriftlige avtaler med informantene, så ble informantene godt informert om sine roller i prosjektet, og hvordan informasjonen skulle behandles.

Informantene hadde således gitt sitt *informerte samtykke*.

Når det gjelder forholdet til informantene, var det særlig to forhold å være oppmerksom på. Det ene var faren for at informantene skulle gi de svar som de trodde jeg var ute etter, og det andre var at opplysninger ble fortiet ut fra den tanke at ”dette vet du fra før”. Det ble derfor viktig både i intervjufasen og senere ved tolking av data, å ha dette i bakhodet.

Når det gjelder mitt forhold til det som skal beskrives, er det viktig å være oppmerksom på at jeg besitter det som kalles *posisjonert innsikt*. Posisjonert innsikt vil si at en kommer *innenfra* og har ikke (den nødvendige) avstand til det problemfelt som skal belyses. Dette reiser etiske spørsmål i forhold til objektivitet/subjektivitet.

”Hva forskeren fokuserer på, og hvordan inntrykkene i felten forstås, er imidlertid preget av den erfaring og de perspektiver forskeren bringer med seg inn i felten, enten forskeren er tilknyttet kulturen eller er en utenforstående. Denne forforståelsen gir tilgang til noen former for innsikt og skygger for andre”. (Thagaard s. 77)

”Alternativet til den tomme objektivitet må være en åpen subjektivitet” (Jo Bech-Karlsen i Samtiden 3 –2003). At subjektiviteten bør være åpen, kan det neppe være uenighet om, men det betyr ikke at en skal framelske det subjektive i forskerens arbeid.

Oppsummert kan det kort sies at de etiske utfordringene – både generelt og spesielt i dette arbeidet – har jeg vært oppmerksom på og forsøkt å forholde meg til de etiske normer som denne type arbeid krever.

Intervjuene var stikkordspreget og åpne, og mine entusiastiske kolleger hadde med sitt engasjement for saken lett for å ”ta av”. Å styre dem mot de konkrete spørsmål som skulle belyses, var til tider en utfordring.

Kap. 3 Folkeuniversitet som aktør i høgre utdanning

Allerede i 1956 hadde Kirke- og undervisningsdepartementet fastsatt regler for opplysningsorganisasjonenes adgang til å tilby universitetsutdanning. ”Universitetet skulle ut til folket” var mottoet for departementets satsning. Formålet var at ”Universitetsssirklene ved universitetene i Oslo og Bergen har til formål å utbre og utdype kjennskapet til forskningens metode og resultater” (Kåre Hoel. -over hele landet s 106) . Dette førte til at det ble arrangert en rekke forelesninger av mer populærvitenskapelig karakter i samarbeid mellom universitetene og opplysningsorganisasjonene.

Ved Friundervisningen i Oslo ble det i 1957 opprettet et pedagogisk råd. Noen ville at friundervisningen ikke bare skulle være en ”ideell forening som arbeidet for opplysningssaken” men en mer ”profesjonell og effektiv organisasjon for vaksenopplæring. (Tøsse s 145). ”Denne spenninga førte til ein ny styre- og organisasjonsstruktur etter 1960 og at Friundervisningen omdanna seg til Folkeuniversitetet”. (op.cit).

Navneendringa kan også skyldes at Friundervisningen ønsket å bli mer ”nordisk” og bruke samme navn som man gjorde i Danmark og Sverige. Når Friundervisningen i 1964 endret navn til Folkeuniversitetet, er det verdt å merke seg at dette navnebyttet bare gjaldt det sentrale ledd og områdene (fylkesleddene). De lokale ledd beholdt navnet Friundervisningen fram til 1992, da landsmøtet bestemte at også lokalleddene skulle bruke navnet Folkeuniversitetet. (Folkeuniversitetet. Protokoll fra landsmøtet 1991). Siden det var de lokale ledd som sto for høgre nivå-utdanninga (med få unntak), var det nok slik at til langt ut på 90-tallet var høgre nivå-utdanninga koblet til friundervisningsbegrepet.

Konferanse på Sjusjøen

I 1959 ble det arrangert en nordisk studiekonferanse på Sjusjøen hvor temaet var utviklingen av samarbeidet mellom opplysningsorganisasjonene og universitetene. Arrangør av konferansen var Norske Studenters Friundervisning. Grupperapportene fra den konferansen kan kort oppsummeres slik:

”... at vitenskapsmannen ikke bør være alene om ansvaret for vitenskapens utvikling og anvendelse”

”...at alminnelig kjennskap til vitenskaplig holdning og metode kan ha verdi

som mulig motvekt mot ideologier med krav på sannhetsmonopol”

og videre at

”... universitetene selv har nytte og interesse av at allmennhetens forståelse for

deres oppgave og metode blir større. Universitetslærernes direkte kontakt med

samfunn de arbeider for, vil kunne virke berikende for dem, så vel rent

menneskelig som faglig. Det er en fordel også for universitetet å minske den

avstand som fremdeles eksisterer mellom de akademiske institusjonene og det

folkelige opplysningsarbeid.” (Artikkel av Ingelise Udjus i ”Folkeopplysning i

50 år. Samnemnda for studiearbeid 1932 – 82.” NKS-forlaget 1982).

Konferansen konkluderte med at det burde opprettes en komité av universitetslærere for ”å ta seg av universitetets arbeid på folkeopplysningens område” (op.cit). Videre ble det uttalt:

”Det er av stor betydning at komitéene får den nødvendige kontor- og sekretærhjelp”. (op.cit).

Dette var forløperen til kontoret for opplysningsarbeid som ble opprettet i 1962 ved

Universitetet i Oslo, og som kom til å spille en viktig rolle i samarbeidet mellom universitetet og Folkeuniversitetet (op.cit).

Europeisk konferanse

I 1962 ble det avholdt Europarådet en konferanse på Voksenåsen. Konferansen ble ledet av Johan T. Ruud som den gang var rektor ved Universitetet i Oslo. Ruud fant ”det naturlig å be universitetets forlengede arm, Norske Studenters friundervisning, om å stå for det praktiske arrangementet” (op.cit). Ruud var av den oppfatning at selv om det var naturlig å samarbeide med Friundervisningen, måtte Universitetet selv ha ansvaret for sin folkeopplysningsvirksomhet. Dette var først og fremst begrunnet med at uten et slikt ansvar fra Universitetets side, ville ikke universitetets lærere engasjere seg i dette arbeidet.

Ruud pekte også på at det fans flere opplysningsorganisasjoner, og Universitetet måtte være varsom med å prioritere en av organisasjonene, selv om Friundervisningen var utgått fra universitetsmiljøet. (op.cit).

Friundervisningen i førersete

Til tross for den varsomhet som rektor Ruud manet til, ble det nok slik at det var Friundervisningen som ble ledende når det gjaldt universitetsundervisning. Dette hang først og fremst sammen med den nære tilknytning mellom universitetet på den ene siden og Friundervisningen på den andre siden. Friundervisningens første generalsekretær, Ingelise Udjus, ble i 1965 sjef for Avdeling for opplysningsvirksomhet ved Universitetet i Oslo.

For å spre virksomheten ut over landet, var det slik at det offentlige ville dekke forelesernes reiseutgifter. Men til tross for dette var det vanskelig å sette i gang denne type universitetssirkler utenom Oslo og Bergen. I de tilfeller det ble satt i gang slike universitetssirkler utenom Oslo og Bergen, viste det seg at deltakerne i hovedsak var akademikere og lærere, og det var ikke dette ”folket” departementet hadde tenk på gjennom sitt slagord ”universitetet ut til folket”. Hva som kunne være grunnen til at ”folket” ikke sluttet opp om disse tilbudene, er vanskelig å si, men en forklaring kan være at avstanden mellom de brede befolkningsgrupper på den ene siden og emnene/kursoppleggene på den andre siden, ble for stor. Dette aktualiserte spørsmålet om å begynne med inngangsporten til de akademiske studier, nemlig forberedende prøver.

Eksamensrettede universitetssirkler

Universitetene ønsket ikke å desentralisere de eksamensrettede studieringer. Denne type kunnskaper kunne bare inntas i et akademisk pulserende liv.

Folkeuniversitetet fikk i 1965 en generalsekretær med navn Wilfred Werner. Han hadde tidligere arbeidet i Kirke- og undervisningsdepartementet. I Folkeuniversitetets jubileumsbok ”-over hele landet”, beskriver områderektor Jan Eidi hva som hendte en junidag i 1965. Jan Eidi var på det tidspunkt studieinstruktør i Folkeuniversitetet og hadde som oppgave å opprette avdelinger i det sørlige Norge. Jan Eidi skriver: ”Wilfred Werner brøt i 1965 motstanden fra de tre universitetene som ikke ønsket å desentralisere examen philosophicum og grunnfagene. En vakker junidag, siste lørdag før sommerferien kommer Wilfred løpende fra KUD og lager et konsept for et brev til Fu-avdelingene i Ålesund, Molde, Hamar, Drammen, Tønsberg og Grenland om at de kan starte forberedende prøver fra høsten. Fu hadde ikke kopimaskin den gang. Jeg la blåpapirene i 7 eks. gale veien slik at studiesekretærene måtte lese speilvendt eller holde brevet opp mot lyset.

Universitetsundervisningen startet samme høsten med 350 nye Fu-studenter. Sunnmørsposten oppfordret kommunen og private å flagge på byen og på havnen. Norge hadde fått sitt fjerde universitetet i universitet. Noen år etter kom Tromsø”. (Jan Eidi: -over hel landet s 43)

Dette var starten på de eksamensrettede universitetssirklene. Året etter, i 1966, ble tilbudet utvidet til å gjelde Gjøvik, Notodden, Lillehammer, Halden, Volda, Bodø og Steinkjer.

Deltakertallet passerte 600. De første årene var det Examen Philosophicum, som etter hvert ble navnet på forberedende prøver i filosofi, var den store ”slageren”, og i 1971 ble det arrangert kurs 30 steder i Norge, og deltakertallet var kommet opp i ca 1100. (op.cit)

Sannsynligvis var det slik at i mange byer og tettsteder var Folkeuniversitetets universitetsundervisning banebrytende på den måten at det aldri tidligere hadde vært gitt slik utdanning. Det var noe helt nytt. Det kan med stor sikkerhet slås fast at i Harstad hadde det ikke vært gitt tilbud om høyere utdanning før Harstad Friundervisning i 1970 satte i gang undervisning i Forberedende prøve i filosofi, som det het den gang. (Vang. s 10)

I 1973 arrangerte Folkeuniversitetet over 500 universitetssirkler med ca 14000 deltakere. Det var nok ikke 14000 personer som deltok. Deltakere som gikk både vår og høst ble telt dobbelt, og i noen grad ble det dobbeltelling av deltakere på grunn av at et fag var oppdelt i flere emner. Mer realistisk er det å anslå at ca 7000 personer deltok på de 67 forskjellige undervisningsstedene i landet.

I 1978 var tallene slik når det gjaldt studieringer på høgre nivå (som betegnelsen ble i hht Lov om voksenopplæring) i Folkeuniversitetets regi:

Antall kurs: 1.334

Antall deltakere: 31.789

Antall studietimer: 45.915

Eksamensrettede universitetssirkler fikk stort omfang til tross for at det ikke var disse sirklene departementet hadde tenkt på når de skulle ha universitetet ut til folket. Departementet hadde tenkt mer på den folkeopplysningsbeslektede virksomheten, nemlig de opplysningspregede populærforedrag som slett ikke skulle føre deltakerne til eksamensbordet. Men i første halvdel av 60-årene var det i departementet blitt opprettet en ny avdeling: Avdeling for voksenopplæring og folkeopplysning. Denne avdelinga fikk sannsynligvis stor makt og autonomi. Den utviklinga som vi skulle bli vitne til når det gjaldt eksamensrettede studieringer på høgre nivå, skjedde i full forståelse med Avdeling for voksenopplæring og folkeopplysning.

Staten bidro med økonomisk støtte. Den var innrettet slik at distriktene skulle komme like godt ut som de sentrale deler av landet. Ordningen gikk bl a ut på at staten dekte inntil 100 % av forelesernes reise- og oppholdsutgifter, og et fast tilskudd til lærerlønn, som var likt over hele landet. Disse ordningene fikk etter hvert fast post på budsjettet, og satsene kunne variere fra år til år og skifte med skiftende stortingsflertall²

Situasjonen var altså blitt slik at til tross for universitetenes reserverte holdning til å desentralisere eksamensrettede universitetssirkler, så var det likevel stor aktivitet rundt omkring i Norges land. Universitetene måtte sikre seg en sterkere styring og få virksomheten formalisert.

Det akademiske kollegium ved Universitetet i Oslo gjorde i 1969 følgende vedtak:

”Universitetet påtar seg ansvaret for kursene på universitetsnivå i distriktene ved gjennom Avdeling for opplysningsvirksomhet å godkjenne lærerne og det faglige opplegg, mens Folkeuniversitetet tar seg av det praktiske arrangement, rekruttering av deltakere og økonomi”. (Hoel. -over hele landet s 110)

Universitetene i Bergen og Trondheim fulgte samme praksis som Universitetet i Oslo.

(op. cit)

² Se tabell s.24

Prioritering av tiltak

De regionale høgskolestyrene ble opprettet i 1976. Disse fikk det forvaltningsmessige ansvar for universitetssirklene/studieringene på høgre nivå i sin region. Ansvaret bestod i å gi faglig godkjenning, tillate igangsetting og bevilge penger. Hovedoppgaven for høgskolestyrene var å være styre for høgskolene. Når de så i tillegg fikk ansvaret for studieringer på høgre nivå, innebar det at høgskolestyrene fikk god oversikt over og godt grunnlag for å koordinere all utdanning på høgre nivå sin region, med unntak av universitetsutdanningene.

Høgskolestyrene fikk ved hver budsjettildeling en pott penger som skulle brukes til studieringer på høgre nivå, og som skulle fordeles etter fastsatte satser bestemt av departementet. Men som regel var det ikke penger nok til alle de tilbud det var behov for, og da kunne høgskolestyret gi tillatelse til igangsetting uten offentlig tilskudd.

Selv om det var lagt nasjonale føringer på hva som skulle prioriteres når det gjaldt studieringer på høgre nivå, var det nok slik at høgskolestyrene tilpasset virksomheten til det de så som viktig i sin region. Noen av høgskolestyrene laget sine egne retningslinjer for prioritering og tildeling.

Som eksempel kan nevnes at Det regionale høgskolestyret i Møre Romsdal prioriterte på førsteplass ”kortare ikkje eksamensretta studieringar med utspring i folkeopplyningsideane. Desse studieringane bør som hovudregel få statsstøtte så langt midlane rekk”.

Det regionale høgskolestyret i Hedmark hadde geografisk spredning at tiltakene som første prioritet.

Høgskolestyret i Møre og Romsdal var nok mer i pakt med de føringer som var gitt fra sentralt hold, mens Hedmark-modellen sannsynligvis var retningsgivende for de fleste høgskolestyrene i landet.

Det var nært samarbeid mellom høgskolestyrene og Folkeuniversitetet. I Vestfold, Hedmark og Troms fikk Folkeuniversitetet observatørstatus i høgskolestyrene. Det var ikke uvanlig av høgskoledirektørene under saksbehandlinga vedrørende godkjenning og tildeling av midler, hadde møter eller på andre måter hadde kontakt med Folkeuniversitetets områderektor, når det gjaldt spørsmålet om fordeling av midler. Nå kan man kanskje si at i og for seg var ikke en slik ordning så merkelig, Folkeuniversitetet var med få unntak, den eneste søker til midlene.

En av informantene sier:

Når det gjaldt Høgskolestyret i Nordland, hadde vi god kontakt. Jeg husker det var ønske om administrativ-økonomisk utdanning i regionen og vi ønsket samarbeid med Høgskolen i Bodø. Det fikk vi ikke til, og vi henvendte oss til Høgskolesenteret i Rogaland som på det tidspunkt hadde utviklet et kombinert opplegg i samarbeid med NKS. Høgskolen i Bodø ba Høgskolestyret i Nordland om ikke å godkjenne opplegget, men Høgskolestyret gjorde det likevel.

En annen informant sier:

Da jeg begynte i Folkeuniversitetet, var formannen i høgskolestyret en av de første jeg tok kontakt med. Senere ble han direktør for høgskolestyret. Vi hadde et utmerket samarbeid. Han var litt av den gamle skolen. Han sørget for at områderektor i Folkeuniversitetet skulle ha observatørstatus i høgskolestyret. I praksis var det slik at det var jeg som fordelte høgre nivå-midlene, men formelt var det selvsagt høgskoledirektøren/høgskolestyret som gjorde det. Vi hadde et veldig godt tillitsforhold.

Det viste seg også at praksisen ved tildeling av midler varierte noe fra høgskolestyre til høgskolestyre. Noen drev strengere tildelingspolitikk enn andre. Noen tildelte midler strengt til navngitte kurs, og dersom noen kurs som hadde fått tilsagn om midler, ikke kom i gang, måtte man til med en ny tildelingsrunde. Andre tildelte en pott og overlot til Folkeuniversitetet å disponere pengene på de godkjente kurs ut fra de satser som var fastsatt av departementet. Og noen foretok tildeling til spesifikke kurs, men satte samtidig opp en reserveliste som arrangøren uten videre kunne ta i bruk dersom noen av de prioriterte tiltakene ikke kom i gang.

Etter at de regionale høgskolestyrene ble avviklet i 1994, ble forvaltningsansvaret overdratt til Statens utdanningskontorer. Den faglige godkjenning skulle nå foretas av universitet/høyskole, og Statens utdanningskontor, senere Fylkesmannen, skulle gi tillatelse til igangsetting og bevilge penger.

I en evalueringsrapport fra 1999, ble Statens utdanningskontorer bedt om blant annet å svare på kriterier for prioritering av tilskudd. (Engesbak og Rolfsen).

Alle utdanningskontorene sier at de fulgte spesielle pålegg eller føringer fra departementet.

Videre pekes det på at det er ønskelig å prioritere tiltak som dekker spesielle kompetansebehov, men at det samtidig er nesten umulig å kartlegge behovet. Det tas betydelige hensyn til studieforbundenes prioriteringer da disse har god kontakt med de som etterspør utdanning, enten det er den enkelte utdanningssøker eller arbeidsliv. (op.cit)

Det tas også hensyn til at tilbudene skal være et supplement til de undervisningstilbud som gis av universitet og høyskole i regionen. (op.cit)

Tilbudene må også i størst mulig grad være slik at de kommer distriktene til gode. Når det gjelder spørsmålet om eksamensrettede/ikke eksamensrettede studieringer, svarer noen utdanningskontorer at man prøver å oppnå en noenlunde jevn fordeling, mens andre ønsker å prioritere eksamensrettede studieringer for å øke det formelle utdanningsnivået. (op.cit)

Det viser seg også at utdanningskontorene i størst mulig grad sørger for at dersom flere studieforbund søker om midler, har de en ordning som sier at alle får noe.

Økonomi og formelle forhold

Som nevnt ovenfor fikk høyskolestyrene det forvaltningsmessige ansvar for studieringene på høgre nivå etter 1976. Før den tid var det slik at alle søknader skulle gå gjennom Folkeuniversitetets sentralledd før de ble sendt til universitetene til godkjenning. Så vidt vites hadde universitetene kun å ta stilling til det faglige innhold og godkjenning av lærere. Universitetene hadde ikke noe med å vurdere behov eller tillate/avslå igangsetting. De hadde heller ikke noe med det økonomiske å gjøre.

Staten hadde fra slutten av 50-tallet gitt tilskudd til universitetssirklene. Det var faste satser til lærerlønn, reise og opphold lærere, administrasjon, og også en periode tilskudd til materiell. Dette var i likhet med andre voksenopplæringsmidler en *omlagløyving* på statsbudsjettet. Det innebar at pengene kom til **alle** godkjente kurs etter at rapport var sendt. Satsene kunne variere noe fra år til år, men i perioder var det slik staten dekte 100 % av reise- og oppholdsgifter for lærerne samt en prosentvis del av lærerlønna etter en fastsatt maksimal timesats. På slutten av 70-tallet forsvant omlagløyvingsprinsippet, og studieforbundene måtte forholde seg til faste rammer. Universitetsansatte var glade for å komme ut og undervise, lønna var ofte underordnet, slik at det stort sett ikke var noe problem å holde seg innenfor statens maksimalsats.

I 1981 grep departementet til økonomiske innstramminger og senere til økonomiske nedskjæringer når det gjaldt voksenopplæring generelt, og dette kom også til å ramme studieringer på høgre nivå. Omlagløyvingsprinsippet forsvant og budsjettposten *Studieringer på høgre nivå* var i ferd med å forsvinne.

Noen tall om utviklinga Studieringer på høgre nivå:

År	Antall kurs	Del-takere	Studie-timer	Stats-budsjett	Tilskuddsordning
1958-1965					Lærerlønn: 50 % av kr 70.- pr dobbelttime Reiseutgift lærere: 100 % dekning
1966	72	1546	2644		Lærerlønn: 50 % av kr 105.- pr dobbelt. Reiseutgift lærere: 100 % dekning
1967	64	1402	2604		
1968	153	3722	3736	485 200	Lærerlønn: 50 % av av kr 135.- pr dobbelt. Reiseutgift lærere: 100 % dekning
1969	245	6436	8035	350 000	
1970	320	7291	11031	576 000	
1971	355	9197	13081	680 000	
1972	425	11472	14746	2 077 000	Lærerlønn: 50 % av kr 164.- pr dobbelt. Reiseutgift lærere: 100 % dekning
1973	528	13880	19043	2 000 000	
1974	589	13880	19043	2 500 000	
1975	695	17900	25065	2 600 000	Lærerlønn: 50 % av kr 100.- pr forelesningstime Reiseutgift lærere: 100 % dekning
1976	747	18235	31723	2 800 000	
1977	1026	25986	41609		Lærerlønn: 80 % av kr 225.- pr time Reiseutgift lærere: 80 % dekning
1978	1334	31789	45915	11 000 000	Lærerlønn: 80 % av kr 260.- pr time Reiseutgift lærere: 80 % dekning Tilskudd lokal adm: kr 24.- pr time
1979	1102	25797	41868	11 000 000	
1980	697	16869	37234	13.400.000	Lærerlønn: 80 % av kr 225.- pr time Reiseutgift lærere: 80 % dekning Tilskudd lokal adm: kr 24.- pr time
1981	655	16916	36869	5.000.000	
1982	450	11791	26838	10.000.000	Lærerlønn: 80 % av kr 225.- pr time Reiseutgift lærere: 80 % dekning Tilskudd lokal adm: kr 14,- pr time
1983	229	5541	13258	5.000.000	
1984	205	4607	12645	2.000.000	
1985	210	4924	12545	5.000.000	
1986	144	4796	12629		
1987					
1988	493	11673	33865		
1989		15291	40925		
1990		17669	45718	8.400.000	
1991		20015	60331	8.600.000	
1992		27472	87229		Herav 15455 timer uten lærer
1993		20000	90000	13.000.000	Lærerlønn: 80 % av kr 270.-.Adm.Kr 24.-
1994		20000	80000		
1995					
1996		15000			
1997					
1998		12000		10.700.000	
1999		10000		11.100.000	
2000		10000			
2001				11.800.000	Siste år på statsbudsjettet
2002	405	4687	25224		
2003	618	8888	36693		
2004	522	7494	30455		
2005	411	5426	25869		
2006	402	6485	26916		
2007	343	5272	22684		
2008	250	3476	16528		
2009	256	3307	13494		

Kommentarer til oversikten:

Kolonnene *antall kurs, deltakere og studietimer*, er tall som gjelder bare Folkeuniversitetet.. Disse tallene er hentet fra Folkeuniversitetets årsmeldinger, SSB-statistikker og Voksenopplæringsforbundet.

Kolonnen *Statsbudsjettet* viser den samlede statlige bevilgning øremerket studieringer på høgre nivå. Disse tallene er hentet fra St.prp. nr 1 og fra arkivene til Høgskolestyret i Troms. Opplysningene som sier noe om *tilskuddsordninga*, er hentet fra vedlegg til Samnemndas Jubileumbok (Folkeopplysning i 50 år), St.prp. nr 1 og rundskriv fra departementet.

I noen tilfeller har det ikke lyktes å innhente tall overhode. Påliteligheten av tallene kan også diskuteres. Blant annet har det vært noe ulik praksis når det gjelder hva som skulle registreres som studieringer høgre nivå. Rapporteringsveiene har vært endret over tid. Etter at høgskolestyrene og senere utdanningskontorene overtok ansvaret for tildeling av midlene, gikk rapportene dit når det gjaldt de tiltak som var tildelt midler. Tiltak uten høgre nivå-tilskudd ble rapportert direkte til Folkeuniversitetet som vanlige studieringer når det gjaldt tilskuddsform, men ble samtidig kodet som høgre nivå-undervisning. De tiltak som hadde fått høgre nivå-støtte ble også rapportert til Folkeuniversitetet, men under en annen tilskuddskode. I og med at en del aktivitet ble rapportert to veier, kan nok det ha skjedd at noen tall er blitt borte i de offisielle statistikkene. Det er all grunn til å slutte seg til Grepperuds utsagn når han i sin dr. philos-avhandling sier at det ”viser det seg at de opplysninger som gis om studieringer på høgre nivå er beheftet med en rekke problemer og usikkerhetsfaktorer. Samlet sett er det nødvendig å uttrykke bekymring for hvordan aktiviteten ”studieringer på høgre nivå” er fortolket og rapportert de siste 20 – 25 år”. (Grepperud: *Fleksibel utdanning på universitets- og høgskolenivå*, del 1. Tromsø 2005).

Til tross for svakhetene når det gjelder statistisk materiale, må en anta at opplysningene som framkommer, er av så pass pålitelig karakter at de gir holdepunkter for å si noe om retningen når det gjelder studieringer på høgre nivå.

I tillegg til de offentlige tilskudd, var også tiltakene finansiert med avgifter fra deltakerne. I de tett befolkede deler av landet var deltakertallet på den enkelte studiering så høyt at det statlige tilskudd spilte mindre rolle.

Etter at *omlagløyvingsprinsippet* falt bort, ble det likevel arrangert en del studieringer på høgre nivå uten statsstøtte. Rapporteringspraksisen for disse kursene kunne nok variere.

Det er grunn til å tro at ikke alle kursene ble rapportert, og derfor ikke å finne igjen i statistikkene. Den offisielle statistikk viser at deltakertallet sank fra 16.869 i 1980 til 4.924 i 1985. At det var stor nedgang i aktiviteten i denne perioden, er det ingen tvil om, selv om det skulle være slik at en del av de selvfinansierte høgre nivå-kursene ikke var kommet med i statistikken.

Konsekvensen ble at kursavgiftene måtte økes, bare studieringer med høyt deltakertall kom i gang. Og en viktig ting til: Studieringer på høgre nivå uten tilskudd kunne en bare sette i gang dersom man hadde mange deltakere og mange studieringer med tilskudd som kunne subsidiere studieringene uten tilskudd. Overskuddet fra disse ringene ble i mange tilfeller brukt til å subsidiere de ringene som ikke fikk statstilskudd.

Statlig finansiering

Arrangører av studieringer på høgre nivå, har alltid vært opptatt av statens finansiering. Som vi ser av ovenstående tabell, har statens bidrag vært svingende. Etter at Lov om voksenopplæring trådte i kraft på slutten av 70-tallet, ble det en kraftig økning av posten høgre nivå på statsbudsjettet, for deretter å bli kraftig redusert fra 1982 og resten av 80-tallet. Posten tok seg opp til nye høyder på 90-tallet for deretter å bli helt borte fra 2002.

I dette linjediagrammet er det forsøkt å vise sammenheng mellom bevilgninger på statsbudsjettet og studieaktiviteten målt i timer over en viss periode. Statsbudsjettet er målt i 1000 kroner og antall studietimer er delt på 10. Det oversikten viser er at det er en viss sammenheng mellom aktiviteten og bevilgninger, selv om mønsteret til tider kan være noe

uklart. Særlig på slutten av 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet er dette merkbart. Det er naturlig at aktiviteter som er i gang over flere semester, ikke så lett lar seg påvirke av bevilgning det enkelte år.

I 1980 var det bevilget 13.4 mill over statsbudsjettet. Folkeuniversitetets antall studietimer var dette året 37234. I 1984 var statstilskuddet redusert til 2 mill. og antall studietimer var nede 12645. I 1991 var statens bidrag 8.6 mill og da var timetallet over 60331. I 1992 var timetallet 87229. Som en forklaring på den kraftige økningen i timetall fra 1990 til 1993, står det i Folkeuniversitetets årsmelding for 1992 ” herav 15455 studietimer uten lærer”. Den samme forklaringa var sannsynligvis også gjeldende for årene 91, 93 og 94 uten at det er spesielt nevnt. Det har ikke lyktes å få svar på hvorfor det var så mange studietimer uten lærer disse årene.

De Regionale høgskolestyrene så med bekymring på den kraftige nedgangen i statlige bevilgninger. Det Regionale høgskolestyret for Hedmark sendte 2. september 1983 et 14 siders brev til Kirke- og undervisningsdepartementet hvor det ble pekt på de uheldige konsekvenser en slik nedskjæring ville få for høgere utdanning i distriktene. (Det Regionale Høgskolestyret for Hedmark. Brev datert 2. sept 1983). Flere av de øvrige høgskolestyrene sluttet seg til uttalelsen fra Høgskolestyret i Hedmark.

Noen av høgskoledirektørene mente at studieringer som fikk statstilskudd, måtte ha lavere kursavgift enn de som ikke hadde fått statstilskudd. Dette ble nok resultatet noen steder, mens andre steder aksepterte man at studieringer med tilskudd kunne subsidiere studieringer uten tilskudd. Det kunne være nokså tilfeldig hvilke tiltak som fikk tilskudd og hvilke tiltak som ikke fikk tilskudd.

I en ikke publisert undersøkelse fra Folkeuniversitetet viser det seg at i hovedsak var det slik at kursavgift pr deltaker pr time varierte svært lite mellom studieringene med tilskudd og de uten tilskudd. Men i de fylkene hvor høgskoledirektørene mente at statens bidrag måtte synliggjøres i kursavgiftene, ble det store forskjeller. I tre av fylkene ble kursene uten statstilskudd dobbelt så dyre som kursene med statstilskudd.

Og det er ikke vanskelig å skjønne hva som ble resultatet:

1. De med dårlig økonomi – oftest kvinner – falt fra.
2. Grisgrendte strøk med svakt rekrutteringsgrunnlag ble uten tilbud.
3. Tilbudene ble begrenset til de mest populære/aktuelle emner og fag.

Livslang læring-utvalget peker på at nedgang i statlige bevilgninger har redusert voksnes muligheter til å ta høgre utdanning på denne måten i 1980-årene (NOU 1986:23 s.79).

For utvalget er dette et eksempel på manglende helhetlig planlegging. Det er en sparing med minimale virkninger for de samlede bevilgninger, men med betydelige konsekvenser for omfanget av utdanningstilbudene. Slike organiseringsformer i høgre utdanning har fordeler som bør tas i bruk i langt større utstrekning enn i dag.

Distriktsmessige hensyn må tillegges stor vekt i denne sammenheng (s 79).

Videre sies det: Det som imidlertid er klart, er at studieringer på høgre nivå i regi av opplysningsorganisasjonene er en uvanlig rimelig opplæringstype når det gjelder offentlige utgifter. (s 79)

Videre pekes det på at slik organisering er den eneste mulighet mange voksne har for å ta slik utdanning.

Samarbeidet med universitetene og høgskolene

Samarbeidsforholdet til høgskolene og universitetene var i starten av mer uformell art.

Områderector eller studierector hadde som regel pedagogisk bakgrunn. Man kjente i alle fall noen faglig ansatte ved de pedagogiske høgskolene som jo først og fremst var aktuelle samarbeidspartnere. Man kunne derfor kontakte en enkelt ansatt, som igjen trakk til seg noen andre ansatte, sette sammen et undervisningsteam og deretter søke høgskolen om faglig godkjenning. Etter 1976 var det høgskolestyret som hadde ansvaret for å gi faglig godkjenning etter at det var innhentet faglig vurdering fra universitet/høgskole. Innad i høgskolemiljøet var det blant kolleger og også ledelse tilslutning til en slik framgangsmåte. Lærerne tok oppdragene utenom sin arbeidstid ved institusjonen, og lærerne var ikke bare fornøyd med å tjene ekstra penger, de likte også å komme ut av institusjonen og møte personer med arbeidserfaring og en motivasjon som nok oversteg det man vanligvis møtte innenfor institusjonen. Studieringene på høgre var ingen trussel mot institusjonenes virksomhet, disse hadde god tilgang på søkere. De desentraliserte studentene ville ikke alternativt søke ordinær utdanning ved institusjonen. Litt misunnelse var det nok blant kolleger i institusjonene: noen ble aldri, av ulike grunner, invitert til å undervise på Folkeuniversitetets studieringer.

Tre informanter beskriver dette slik:

Generelt sett må det sies at det ved universitetene og høgskolene har vært en utrolig åpen og positiv holdning til studieringer på høgre nivå. Men likevel må det tilføyes at jo fjernere institusjonen ligger fra våre arrangørsteder, jo bedre er holdningen og mer åpen og uprovosende. Det har til tider vært samarbeidd om fellesprosjekter, men på dette felt har vi bare lyktes i de tilfeller rekrutteringa til institusjonen har vært liten. Et år hadde Universitetet i Bergen 11 studenter på nordisk grunnfag, vi hadde 24 studenter på samme faget på Voss. Da gikk Universitetet så langt at for å utnytte ledig kapasitet, stilte de med lærerressurser over eget budsjett. Vi dekte reise- og oppholdsutgifter.

Samarbeidet var jo glimrende i en fase. Vi hadde generell samarbeidsavtale med høgskolen som gikk ut på at vi uten å søke i hvert enkelt tilfelle kunne velge i hele deres kursportefølje, hvor vi kunne tilby høgskolenes halvårsenheter, vekttallskurs, osv. Det var så å si ingen begrensninger. Etter hvert ble det begrensninger, samarbeidet ble dårligere, og i dag svarer de jo nesten ikke på henvendelser. Det gode samarbeid vi hadde med Høgskolen i Hedmark, er over. I dag har vi bedre samarbeid med andre høgskoler enn i Hedmark.

Økonomi ble også etter hvert et hett tema. Høgskolene hadde som kjent fått krav om inntjening. Dette kunne imøtekommes med selv å "selge" kurs, eller de kunne sette en prislapp på hva de ville koste å ha det faglige ansvar. Det kunne f.eks være pris pr student pr vekttall, eller det kunne være en fast pris for en halvårsenhet. Mange varianter var ute og gikk.

Det var også en diskusjon om hvem det var sine studenter, høgskolens eller Folkeuniversitetets.

Etter hvert begynte institusjonsledelsen mer og mer å "blande seg inn" i det som foregikk mellom deres ansatte og Folkeuniversitetet. Man var ikke lenger fornøyd med bare å gi faglig vurdering av opplegget overfor høgskolestyret. Institusjonene ønsket i større grad å ha kontroll med og utpeke hvem av de faglig ansatte som skulle være med på gjennomføringa av opplegget. Mange ulike modeller ble konstruert. Modellene varierte fra høgskole til høgskole, og innenfor den enkelte høgskole varierte modellene alt etter hvilke fag det gjaldt.

En av informantene sier:

Etter hvert merket vi at høgskolene skulle mer kontrollere sine arbeidstakere. Dette merket vi særlig etter at høgskolene fikk sine inntjeningskrav, og kanskje litt før også. Det var vel i noen tilfeller slik at de måtte be om tillatelse fra sin arbeidsgiver selv om det var korte oppdrag. Mange modeller har vært prøvd. Men det er tydelig at høgskolene ville ha større kontroll, også når det gjaldt spørsmålet om hva ansatte drev med utenom ordinær arbeidstid.

Mot slutten av 80-tallet ble det vanskeligere å finne de gode samarbeidsformene sett fra Folkeuniversitetets ståsted.

Endringene skjedde som sagt på den måten at høgskolene ville ha mer kontroll, og de ville også etter hvert ha penger. Ut fra voksenopplæringslovens forskrifter om studieringer på høgre nivå, hadde høgskolene egentlig ikke noe annet med saken å gjøre enn å gi en faglig **vurdering** av søknadene og uttale seg om behovet. Folkeuniversitetet på sin side ønsket gjerne å bruke lærerne fra den høgskolen hvis fagplan skulle benyttes og eksamen skulle avlegges. Dette ble sett på som en betryggelse overfor studentene. Lærerne på høgskolene var med på å utforme eksamensoppgavene, og det var da større garanti for at studentene fikk innblikk i hva som var viktig lærestoff og hva en kanskje kunne forvente seg i eksamenssammenheng. Høgskolene hadde ingen privatistordning slik universitetene hadde. En konsekvens av dette var at det endelige pensum på studiet ikke ble klarlagt før lang ut i studieåret, og dersom en brukte lærekrefter utenom høgskolen, kunne en risikere å gi undervisning som lå på siden av det som ble de endelige eksamenskrav. Universitetene derimot hadde lang erfaring med at studentene hentet sine kunnskaper ved å studere på egen hånd, og melde seg til eksamen som privatister. Særlig gjaldt dette fag som ”Forberedende prøver” og juss. Da var det viktig at studieplanens pensumkrav ikke ble endret underveis. Disse ulike ordninger ved universiteter og høgskoler, var en sterk medvirkende årsak til at lærekreftene i all hovedsak ble hentet fra høgskolene, men i mindre grad fra universitetene når det gjaldt universitetsstudier. Ved at høgskolene tok mer kontroll med egne ansatte, førte dette til at friheten for Folkeuniversitetet ble mindre, og man ble mer avhengige av høgskolenes ledelse for å få i gang studieringer på høgre nivå.

For en utenforstående kan det være vanskelig å gi et klart svar på hvorfor høgskolene ønsket mer kontroll. Fagligheten ved tilbudene kunne ikke være årsaken. Høgskolene uttalte seg faglig, og det måtte være noe helt spesielt dersom høgskolestyret satte høgskolenes faglige

godkjenning til side. Kanskje bredte den oppfatningen seg at dersom de ansatte ved høyskolene i stor grad drev undervisning utenfor institusjonen, ville dette gå ut over innsatsen innenfor institusjonen. I de faglige miljøer var naturlig nok oppfatningene delte. De som påtok seg slik undervisning, mente tvert i mot at slike oppdrag i distriktene og med andre studenter var en berikelse for dem selv og at det smettet over på høyskolene. Men ved å forlange at høyskolens ansatte skulle gjøre jobben som en del av sin ordinære virksomhet, og studieforbundene var avhengig av disse lærekreftene, sikret dermed høyskolene seg større innflytelse over studieforbundenes virksomhet.

Mange institusjonene opprettet sine egne SEVU'er (senter for etter- og videreutdanning). Hvordan disse var organisert sett i forhold til den øvrige virksomheten i institusjonene, kunne nok variere noe. Men et fellestrekk var at disse SEVU'ene skulle operere i det åpne marked og sørge for inntjening.

En av informantene sier dette om forholdet mellom SEVU'ene og fagmiljøet:

Vi kunne merke at dette skapte en viss intern uro innad i institusjonsmiljøene. Det var ikke alle fagmiljøene som aksepterte den nye ordningen. Skulle det samarbeides utad, måtte det skje på samme måte som før, nemlig at fagmiljøene hadde det direkte samarbeidet med Folkeuniversitetet. Her dreide det seg også sannsynligvis om penger, både institusjonens penger og den privates økonomi. Institusjonens penger på den måten at inntektene gikk til SEVU og ikke til instituttet/fakultetet. De ansatte kunne nå bli pålagt å ta oppdragene for SEVU som en del av den ordinære jobben, og dermed miste en ikke ubetydelig inntektskilde

Høyskolene hadde måtte tåle betydelig kritikk for at de bare tenkte på egne studenter og ikke på voksne som hadde behov for etter- og videreutdanning. Allerede i Stortingsmelding nr 66 (1972-73) ble det pekt på at etterutdanning, videreutdanning og voksenopplæring ville bli en viktig oppgave for høyskolene. Målsetting var at 25 % av skolens budsjett skulle gå til denne type virksomhet. Slik virksomhet burde ses på som en ordinær oppgave for lærerne.

I Stortingsmeldinga nr 17 (1974-75) ble det blant annet understreket at det var høyskolenes ansvar å kartlegge behovet i regionen for voksenopplæring på høyskolenivå.

Voksenopplæringen måtte likestilles med skolens øvrige undervisningsoppgaver. Den enkelte institusjon måtte legge vekt på dette ved organiseringen av sine undervisningstilbud.

I meldinga heter det bl a (s 66):

Som et hovedprinsipp bør distriktshøgskolen ha ansvar for eksamensrettet og kompetansegivende undervisning innenfor regionen. Dette innebærer at den del av universitets sirkelvirksomheten som sikter på universitets- og høgskoleeksamener, vil bli en del av disse institusjoners ansvar. Slike tiltak vil da bli prioritert innenfor rammen av den samlede virksomhet, og departementet kan øremerke midler til dette formål.

Distriktshøgskolestyret skal ha ansvar for å utforme studietilbud som når flest mulig i regionen, og de har et særlig ansvar overfor voksne mennesker som ikke tidligere har fått anledning til høgre utdanning. Slike undervisningsoppgaver som ikke skal føre fram til eksamen, kortere kurs, konferanser og universitetssirkler, hører naturlig hjemme i arbeidsfeltet for opplysningsorganisasjoner eller andre som kan representere brukergrupper. Institusjonene kan her bidra med ressurser i form av lokaler, personale, med mer. Denne virksomheten vil bli finansiert av voksenopplæringsmidler. Denne oppgavedeling som her er skissert, angir et hovedprinsipp, men i spesielle tilfelle kan det gjøres unntak.

Inntil en distriktshøgskoleorganisasjon kan overta disse oppgavene i alle regioner, kan for eksempel opplysningsorganisasjonene fortsatt ha ansvaret for eksamensrettet undervisning, slik at tilbudet i regionen ikke blir mindre omfattende enn tidligere.

Professor Grepperud har kalt dette et midlertidighetsprinsipp. (Forskningsrapport nr 44/1999, s 53. Høgskolen i Lillehammer).

Alt tyder på at Stortingsmeldinga ikke hadde særlig gjennomslagskraft i de regionale høyskolestyrene. Den midlertidige løsning som var trukket opp i meldinga, kom nok til å vare lenger enn forutsatt.

NOU 1988:28 peker på den betydning studieringer på høgre nivå har, både når det gjelder utbredelse og når det gjelder å nå nye målgrupper:

Studieringer på høyere nivå representerer et verdifullt innslag i høyere utdanning, og et utvidet samarbeid mellom studiesammendene og universiteter og høyskoler, representerer et potensiale for videre utbredelse av høyere utdanning. Opplysningsorganisasjonene treffer befolkningsgrupper som ikke nås ved de ordinære tilbud. Den folkeopplysningstradisjon organisasjonene representerer, er nyttig for den videre utbygging av kunnskapssamfunnet. De har også kompetanse i organisering og pedagogisk tilrettelegging av utdanning for voksne, som det ordinære undervisningssystem kan trekke

veksler på. Lærestedene kan i et nærmere samarbeid bidra med sin sterkere faglige kompetanse. (s.73)

Meldingen peker videre på de problemer voksne har i forhold til omsorgsansvar, arbeid og økonomi, som gjør det vanskelig å bryte opp fra sitt daglige miljø over lengre tid. Det vil derfor være behov for voksenopplæringstilbud utenfor de steder hvor skolene er plassert. Utvalget hadde regnet ut at i 1984 var det 2300 studieårsverk innen studieringer på høyere nivå. Anslagsvis ville de tilsvarende tall i 2010 være mellom 2300 (lavt anslag) og 5300 (høyt anslag). (s.72) Utvalget hadde ikke sett for seg nedgang i aktiviteten fram til 2010.

Kanskje var det utredningen av 1988 som var utslagsgivende for at statens bevilgning til studieringer på høgre nivå tok seg opp igjen. I 1990 var bevilgningen steget til 8,4 mill. I 1991 var den oppe i 8,6, i 1993 13 mill og i 1998 var den på 10,7 mill. Etter den tid ble bevilgningene stort sett holdt på samme nivå, inntil posten plutselig ble borte i statsbudsjettet for 2003. (St pr p nr 1 2002-2003).

Ikke alle var like begeistret over studieforbundenes høgre nivå-aktivitet. I en **SOFF-rapport fra 1997 (nr 2)** med tittelen: *Utviklingen av fjernundervisningstilbudet i norsk høgre utdanning fram mot 2005*, er forholdet mellom studieforbundene og lærestedene viet en del oppmerksomhet.

I innstillingens kap 4.8 *Spesielle utfordringer og problemområder*, er det i det 5. problemområde trukket fram økonomisk ulikhet mellom studieforbundene og universiteter/høgskoler:

10-vekttsregelen slår bl a ut slik at studieforbundene kan ta betydelig betaling av studentene, mens lærestedene ikke kan det, selv om det i forhold til pensum og eksamen kan være snakk om identiske studietilbud. Lærestedene er ellers forpliktet til å gi eksamen og bistå med informasjon i forbindelse med studieforbundenes studieringer. Studieforbundenes aktivitet innen høgre utdanning gjennom eksamensrettede studieringer på høgre nivå har vært betydelig de siste 10 årene, særlig pga kapasitetsproblemer ved lærestedene. Når studenttallet nå flater ut og signalet er at lærestedene i større grad skal engasjere seg i etter- og videreutdanning, er det naturlig at universiteter og høgskoler selv tar seg av de utdanningsbehov som studieforbundene har dekket gjennom studieringer på høgre nivå. Dette er også i samsvar med voksenopplæringsloven som bl a sier at studieforbundene kan gi studietilbud som offentlige undervisningsinstitusjoner har ansvar for å gi, hvis det er behov disse institusjonene ikke klarer å dekke. Hvis 10-vekttsregelen

oppretholdes, kan læresteder i visse tilfeller se seg nødt til å gi et tilbud via et studieforbund for dermed å sikre at studentene blir med å finansiere opplegget. Et vanlig budskap fra lærestedene er at studieforbundene er et unødvendig og fordyrende mellomledd og at det er studentene som må betale regningen. Studieringer på høgre nivå slik vi kjenner dem i dag bør derfor bort. Dette betyr ikke at studieforbundene ikke kan være aktuelle samarbeidspartnere når lærestedene skal gi eksterne og desentraliserte studietilbud. Ansvar et må imidlertid på en helt annen måte enn ved dagens studieringer plasseres direkte ved det lærestedet som gir eksamen. Slik studieringer fungerer i dag, representerer de en slags halvprivatisering av etter- og videreutdanning/studietilbud tilpasset voksne. For øvrig bør hele voksenopplæringsloven og dens foreldede begrepsapparat gjennomgås og endres.

I forskriftene gitt i medhold av Lov om voksenopplæring, sies det bl a:

”Når det gjelder eksamensrettede studieringer, skal de regionale høgskolestyrene i tillegg til den faglige godkjenningen, vurdere om det er behov for slike studietilbud.

Eksamensrettede studieringer skal normalt kunne organiseres når det offentliges tilbud om regulær førstegangsutdanning på høgre nivå ikke er tilfredsstillende utbygd”.

Behovsvurderinga kunne være vanskelig. Studieforbundenes oppfatning var at man ikke kunne si noe om behovet før tilbudet var kunngjort og man fikk se oppslutningen. Dette var synspunkter som høgskolestyrene sluttet seg til. Uten at det kan sies sikkert hvordan det var i de andre høgskolestyrene, kan det med sikkerhet sies at Det regionale høgskolestyret i Troms aldri nektet tillatelse til igangsetting på grunn av at de på forhånd mente at det ikke ville være behov. At det i ettertid kunne vise seg å ikke være behov, er en annen sak.

I mange tilfeller var det nok slik at høgskolestyrene var mer opptatt av det eksamensrettede og kompetansegivende, enn det som ikke var eksamensrettet. I 1980 ble det over statsbudsjettet bevilget 13,4 mill øremerket studieringer på høge nivå. Det var rett og slett for mye penger å bruke på ikke eksamensrettede studieringer, og det var heller ikke nok søknader til at et slikt relativt stort beløp skulle bli brukt.

Etter hvert som høgskolene følte at Folkeuniversitetet gikk dem for mye i næringa, var nok ønske fra høgskolenes representanter i høgskolestyrene at mer skulle gå til ikke eksamensretta opplæring. De departementsoppnevnte (folkevalgte) representantene i høgskolestyrene var nok mer opptatt av de eksamensrettede studieringene. Eksamensrettede studieringer hadde

større status og svært ofte var tilbudene godt i samsvar med den kompetanse som var etterspurt i distriktene.

I 1986 ble det inngått en avtale mellom Høgskolestyret i Troms, Høgskolen i Harstad og Folkeuniversitetet Troms. Avtalen gikk ut på at Folkeuniversitetet Troms og Høgskolen i Harstad i et samarbeid skulle gi utdanning i bedriftsøkonomiske fag i hele Troms fylke. I perioden 1986 -96 ble det arrangert slik undervisning i Nordreisa, Tromsø, Finnsnes, Harstad og Bardu. Det er anslått at ca 500 studenter gjennomførte bedriftsøkonomistudiet i denne perioden. (Hall-Hofsø s 75)

Når man sammenholder ulike utredninger, meldinger, proposisjoner, høgskolestyreprotokoller og andre dokumenter som sier noe om studieringer på høgre nivå, er det vanskelig å trekke noe klare konklusjoner om hvilken vei "det offentlige" har ment at utviklinga skulle gå. Det er også vanskelig å finne noen "trender" over lang tid. Til ulike tider har det vært ulike oppfatninger.

Det er tidligere nevnt at høgskolene etter hvert ble opptatt av å få betaling når de medvirket til å få i gang studieringer på høyere nivå.

Et eksempel på dette:

Etter at De regionale høgskolestyrene ble lagt ned i 1994, fikk høgskolene fullmakt til å gi faglig godkjenning av studieringer på høgre nivå. En søknad om faglig godkjenning til Høgskolen i Tromsø som gjaldt 10 vekttall IKT, ble nektet behandlet med mindre at Folkeuniversitetet undertegnet en avtale som innebar at høgskolen fikk dekning på kr 45.000.-

Saken ble tatt opp med Statens utdanningskontor (brev fra Folkeuniversitetet Troms til Statens utdanningskontor 12 08 98), som igjen brakte spørsmålet inn for departementet.

Beskjeden fra departementet var klar: *"Universiteter og høyskoler har et lovpålagt ansvar for å utføre den faglige godkjenningen av studieringer på høgre nivå. Institusjonen har ikke hjemmel for å kreve vederlag for dette"* (brev fra KUF 18 02 99)

Folkeuniversitetets egen policy når det gjaldt studieringer på høgre nivå

Innad i Folkeuniversitetet har det til tider vært diskusjoner om hvilken plass organisasjonen skulle innta når det gjaldt undervisning på høgre nivå. Noen har hevdet at dette er den viktigste delen av Folkeuniversitetets virksomhet, mens andre har inntatt det standpunkt at denne type undervisning skal være et viktig supplement til den mer folkeopplysningspregede virksomheten. Høgre nivå-undervisning er viktig for mange utdanningsøkende, men må også ses på som et verdifullt bidrag til å subsidiere annen opplæring som Folkeuniversitetet gir, og som til tider har hatt dårlige vilkår.

Om dette sier informantene:

Når det gjelder oss selv, så har vi jo merket at ikke alle i organisasjonen har særlig sans for å drive med høgre utdanning. Dette har av og til provosert meg. Denne type tilbud er viktig i mange regioner og det er fortsatt et viktig felt.

Jeg merker vel nå at høgre nivå er blitt nedprioritert fra Folkeuniversitetet, mer fra Folkeuniversitetets administrative ledelse enn fra landsstyret. Når Folkeuniversitetet fortsatt er dominerende på dette området, henger det sammen med at vi stort sett ser på dette som en viktig oppgave.

At Folkeuniversitetet ble den dominerende aktøren, har med den historiske utvikling å gjøre. Både i Bergen og Oslo var det etablert et naturlig kollegaforhold mellom Universitetet og Folkeuniversitetet. Folkeuniversitetet hadde større grad av akademikere blant seg enn de andre organisasjonene og det er jo en komplisert virksomhet å drive. Det kreves høg kompetanse og stor kapasitet. Mange universitetsfolk la hele sjela si igjen i Folkeuniversitetet. Ute i distriktene hadde vi et kvalifisert apparat.

Når det gjelder oss selv, Folkeuniversitetet, så har det jo over en tid vært det en kan kalle en betydelig kommersialisering i organisasjonen. Det kan vel ha påvirket samarbeidsklimaet noe. Dette må også ses i sammenheng med hvilke personer som har frontet Folkeuniversitetets synspunkter. Her har det nok vært delte synspunkter innad. Men man har jo i høyeste grad fått den samme kommersialisering i høgskolene.

Ovenstående sitater fra intervjuene må i hovedsak sies å være dekkende for Folkeuniversitetets holdning til høgre nivå-undervisning. Vi må likevel ta med oss at det har vært en betydelig innsats på dette feltet, både fra Folkeuniversitetets politiske ledelse og administrasjon. Det kan i denne sammenheng nevnes at i landssekretariatet var det en lang periode ansatt en person som bare skulle ha ansvaret for høgre nivå-feltet. En av oppgavene var å få i stand landsomfattende samarbeidsavtaler med universiteter og høyskoler.

Kap. 4 Framtida

Som beskrevet ovenfor, er Folkeuniversitetets rolle innenfor høgre utdanning redusert betydelig i de siste år. Det kan være mange grunner til dette. Kort kan nevnes:

- Statens økonomiske bidrag har falt bort.
- Universitetene og høyskolene har tilrettelagt flere studier som passer for den gruppen som var Folkeuniversitetets målgruppe.
- Studiesentra med offentlig finansiering, har vokst fram etter hvert og retter sin virksomhet mot den samme målgruppe.
- Flere private aktører gir tilbud innenfor høgre utdanning.
- Utdanningsinstitusjonene har endret studieplanene slik at det er blitt vanskeligere å gjennomføre studier som privatist.
- Undervisning via lyd/bilde har fått større plass.

Folkeuniversitetet som en ideell organisasjon, burde en ikke bekymre seg over dette.

Folkeuniversitetets rolle har vært å gi tilbud til voksne som av ulike grunner ikke har hatt mulighet til å ta del i utdanningsgodene. Skulle det være slik at andre har overtatt denne rollen og når de samme målgruppene, så kan en slå seg til ro med at også i denne sammenhengen har Folkeuniversitetet gått foran og vist vei. Dette til tross for at det i mange offentlige utredninger vises til at studieforbundene er ekstra godt skikket til å påta seg slike oppgaver.

For utenforstående kan det være vanskelig å se noen forskjell om det er Folkeuniversitetet, studiesentra eller private aktører som står for tilbudet. Det er imidlertid *en* forskjell. Alle tilbud gitt av Folkeuniversitetet (og andre studieforbund) har vært *offentlig godkjent* som desentralisert undervisning. Det vil si at det universitet eller den høyskole hvor kandidatene

skal avlegge sin eksamen, har gått god for oppleggets faglige og pedagogiske kvalitet. Folkeuniversitetet er mer å betrakte som en "totalleverandør" med unntak av eksamensansvaret. Både det pedagogiske, økonomiske og administrative ansvaret ligger hos arrangøren.

Folkeuniversitetets oppgave har alltid vært å gi opplæring på alle nivåer. Den delen av opplæringa som er på høgre nivå, har aldri - til tross for stort omfang - utgjort størstedelen av tilbudene.

Grepperud peker i sin doktoravhandling på tre roller som kan være aktuelle i forbindelse med desentralisert undervisning: *Megler, møteplass og motor*.

Når det gjelder **meglerrollen**, kan det vel sies at denne er mest å sammenligne med Folkeuniversitetets virksomhet slik vi kjenner den. Men som pekt på ovenfor, har Folkeuniversitetets rolle gått noe ut over det å være megler. Særlig gjelder dette universitetsundervisning. Universitetene har gitt faglig vurdering/godkjenning, men har stort sett vært fraværende i prosessen, for så å dukke opp igjen når kandidatene skulle meldes opp til eksamen. Alt det som har foregått i mellomtida, har vært Folkeuniversitetets ansvar. Meglerrollen kan derfor for mange synes å være litt for lite involverende. Dette synet er nok knyttet opp til "de gamle pedagoger" i Folkeuniversitetet som gjerne vil ha et ord med i laget når det gjelder de metodiske spørsmål, og som på dette felt har følt å ha mer å bidra med enn universitetslærerne. Etter som antall "gamle pedagoger" (også) i Folkeuniversitetet synes å være på vikende front, vil nok spørsmålet om Folkeuniversitetet som megler ha større aktualitet i framtida.

Når det gjelder **møteplassfunksjonen**, er dette en rolle som stort sett har vært godt ivaretatt av Folkeuniversitetet. Men det gjelder for Folkeuniversitetets *egne* studenter. Ut over det har Folkeuniversitetet ikke spilt noen rolle. Dette er en funksjon som sannsynligvis er dårlig ivaretatt av de fleste tilbyderne. Møteplassfunksjon oppfattes å være et slags støtteapparat for de personer som tar høgre desentralisert utdanning hos ulike aktører. Voksne i ulike livssituasjoner har behov for noen som både "puffer, drar og støtter". (Grepperud, op.cit).

En slik oppgave ville Folkeuniversitetet med sin erfaring kunne løse på en god måte. Det som kanskje ville være det største problemet, er å finne ut hvordan dette kan løses økonomisk.

Om **motorfunksjonen** sier Grepperud:

Utfordringen er særlig knyttet til tre forhold: å nå nye målgrupper, kunne gi relevant tilbud og dessuten kunne integrere utdanningsinnsatsen i den øvrige regionale utviklingen, både i tanke og handling. (Grepperud, op.cit).

For å kunne løse en slik oppgave, vil det kreve mye ressurser både økonomisk og menneskelig. Det er vanskelig å se at Folkeuniversitetet vil kunne gjøre særlig stor innsats på dette området. Oppgavene måtte i så fall fordeles på flere aktører hvor Folkeuniversitetets oppgave kunne være å ”gi relevante tilbud”.

Folkeuniversitetet bør søke samarbeid med utenlandske universiteter

En av informantene sier det slik:

I dag merker vi en et større internasjonalt samarbeid når det gjelder høgre utdanning. Folkeuniversitetet må også være med på denne utviklinga. Dette kan først og fremst skje ved å søke samarbeid med utenlandske universiteter. Vi har liten erfaring på dette feltet, men jeg er overbevist om at vi her snakker om et stort potensial.

Det er erfart at det er lettere å få til samarbeid med universitetene og høgskolene jo lenger avstanden er til arrangøren. Dette har sammenheng med at tilbud på høgre nivå er blitt et *marked*, og at den kommersielle markedsterminologien har fått større og større plass også innenfor utdanningsfeltet. Stykkprisordningen innenfor høgre utdanning har etter hvert ført til at institusjonene er mer og mer opptatt av å telle studenter som gjennomfører studier. Dette har igjen ført til at det er viktig å få så mange studenter som mulig til å bli ”våre” studenter.

Å søke samarbeid med utdanningsinstitusjoner utenfor landets grenser er en vei å gå. Det er gjort spredte forsøk på dette, og i noen grad har det vært vellykket. Folkeuniversitetet har hatt og har fortsatt samarbeid med University of Cambridge når det gjelder engelskopplæring. Det har vært gjort spredte forsøk på samarbeid med svenske universiteter, uten at det har ført til konkrete resultater. Etter som utdanningstilbudene blir mer og mer internasjonale, burde det være mulig å øke innsatsen på dette feltet.

Den nye metoden: Lyd/bilde

Selv om Folkeuniversitetet har nådd *langt ut* med sine høgre nivå-tilbud, er det likevel en kjensgjerning at man ikke har nådd *helt ut*. Med det menes at tilbudene stort sett har vært gitt i

byer og tettbygde strøk. Dette henger selvsagt sammen med rekrutteringsgrunnlaget. Det kan nok hende at Folkeuniversitetet i større grad bør gi tilbud via lyd/bilde, slik andre aktører allerede gjør, og som Folkeuniversitetet er i ferd med å gjøre i deler av landet. Når Folkeuniversitetet hittil har vært noe reservert til denne form for kunnskapsformidling, har det noe med tradisjonen å gjøre, men det har også vært ut fra den vurdering at lyd/bildeundervisning ikke er pedagogisk tilfredsstillende. I tillegg kommer også det moment at i en periode var det forbundet med store kostnader både når det gjaldt å investere i utstyr, samt store kostnader med selve lyd/bilde-overføringa. Dette er etter hvert blitt bedre, og ikke minst er selve metodikken blitt bedre. Teknikken har gjort det mulig å gi lyd/bildeoverføringa en følelse av å sitte i samme klasserom. Pedagogene er blitt mer fortrolig med formidling av kunnskaper via lyd/bilde; selv om det på dette felt gjenstår ikke så rent lite.

.

Studieringer på høgre nivå må inn på statsbudsjettet, igjen.

To informanter sier det slik:

Det må gjøres sterke tiltak fra organisasjonen mot det politiske miljøet. Min skuffelse eter 30 år på denne sektoren er at det ikke går an å få kollegiale avtaler med universiteter og høgskoler, vi blir stadig satt i utsatt slaveposisjon. I vår argumentasjon må vi ta med det faktum at det er Folkeuniversitetet som har grunnlagt denne virksomheten, løftet den ut i distriktene, og det er Folkeuniversitetet som i framtida kan sikre at distriktene får denne type tiltak.

Min meining er at posten på statsbudsjettet Studieringer på høgre nivå, som jo omsider ble en egen post, er det mest dynamiske budsjettfelt innenfor utdanning som noen gang har vært virksomt i Norge. Helt eventyrlig effektiv stimulans på høgre utdanning og på desentralisering av høgre utdanning i Norge. Uten sidestykke det mest dynamiske innsatspunkt fra det offentliges side. Det må gjøres en betydelig politisk innsats for at denne posten må inn på statsbudsjettet igjen.

Som det tidligere er pekt på, fra blant annet livslang læring-utvalget, er studieringer på høgre nivå et godt tilbud for å nå grupper som man ellers ikke når, og for det offentlige er disse tilbudene lite kostnadskrevende. Utvalget sier at det er mangel på helhetlig tenking når man reduserer støtten til studieringer på høgre nivå.

Folkeuniversitetet må arbeide politisk for at studieringer på høgre nivå igjen skal komme inn som egen post på statsbudsjettet. Dette er sannsynligvis en tung og lang vei å gå.

Folkeuniversitetet har dessverre for liten politisk innflytelse til å kunne få gjennomført dette. Andre studieforbund med større politisk innflytelse, er stort sett fraværende når det gjelder høgre nivå-undervisning, og vil ikke bruke krefter på å overtale politikerne til å gå inn for en slik løsning. Samlet sett tror jeg at denne posten ikke kommer tilbake på statsbudsjettet. I alle fall ikke på samme måte som det var tidligere.

Egen høgskole

En av informantene sier:

Vi skulle etablert en egen høgskole da vi snakket om det. Var ikke det på 80-tallet?

En komité nedsatt av studierådet laget i november 1986 en innstilling som i noen grad hadde sett på spørsmålet om å opprette en egen privat høgskole i Folkeuniversitetet. Et utvalg som blant annet hadde fått i oppdrag å kartlegge og å komme med forslag til framtidig målsetting for studieringer på høgre nivå, avga i 1988 en innstilling. Når det gjelder spørsmålet om egen høyskole, skriver utvalget:

”Utvalget ser enkelte fordeler ved en slik høgskole, men totalt sett mener vi at konseptet ikke passer inn i Folkeuniversitetets virkemåte og strategi. Vi frykter for at en egen høgskole forholdsvis raskt vil kunne bli byråkratisert og dermed være til liten glede for en landsomfattende opplæringsorganisasjon” (ikke publisert innstilling 8. mars 1988).

Idéen om en Folkeuniversitetets høgskole ble ikke videreført. Og om den hadde blitt realisert den gang, er det høyst usikkert hvilken rolle en slik høgskole ville hatt i dag.

Kap. 5 Oppsummering

Arbeidet med oppgaven har vært viktig for å etterprøve de oppfatningene jeg allerede hadde, og ikke minst å sette disse inn i en større sammenheng og et større system.

Friundervisningen hadde eksistert i ca 100 år før undervisning på universitetsnivå ble satt på dagsorden. Det åpnet adgangen for en ny gruppe utdanningssøkende, og ikke minst åpnet det adgangen for de som så på Universitetet som både geografisk og intellektuelt langt borte. Dette skjedde ikke uten motstand fra de akademiske miljø, men etter hvert var det også noen i de miljøene som så at det var mulig å tilegne seg akademisk viten i en liten by eller bygd i utkantnorge.

Studiekonferansen på Sjusjøen i 1959 må sies å være grunnlaget for den virksomhet som Folkeuniversitetet skulle få når det gjaldt høgre utdanning. Det er grunn til å gjenta at *”det er en fordel også for universitetene å minske den avstand som fremdeles eksisterer mellom de akademiske institusjonene og det folkelige opplysningsarbeid”*.

Voksenopplæringsloven av 1976 sier ikke noe spesielt om høgre utdanning. En forskrift til loven (gitt i medhold av § 19) gir imidlertid studieforbundene legitimitet til å drive også med høgre utdanning.

Det politiske Norge har hatt ulike oppfatninger om hvor vidt studieforbundenes virksomhet skulle ha offentlige støtte. Bevilgningene har derfor over tid endret seg i takt med hvem som har hatt flertall på Stortinget. Dette har også virket inn på bevilgninger til studieringer på høgre nivå. Etter 2002 synes det å være allmenn politisk oppslutning om at det ikke skal øremerkes voksenopplæringsmidler til studieringer på høgre nivå.

Offentlige utredninger som har uttalt seg om studieorganisasjonens medvirkning når det gjelder studieringer på høgre nivå, har sett på denne virksomheten som verdifull.

Utredningene har særlig pekt på at denne type tilrettelegging av høgre utdanning når grupper av befolkninga som man ellers ikke når, og at denne type utdanning er en svært rimelig utdanning for samfunnet.

Samarbeidet med institusjonene har variert over tid. Grovt sett kan det sies at fram mot midten av 80-tallet må dette samarbeidet betegnes som svært godt. Etter at høgskolene fikk krav om egen inntjening og på enkelte studier sviktende tilgang på egne studenter, har samarbeidsklimaet endret seg til å bli dårligere. Dette preges av den markedstenkning som en ikke bare finner innenfor det private næringsliv, men også blant de som stiller med utdanning.

Høgskolestyrene må i det store og hele vurderes som en aktiv pådriver for at studieringer på høgre nivå skulle ha livets rett. Høgskolestyrene så det som viktig å få høgre nivå-tilbudene så langt ut til folket som mulig. Etter at høgskolestyrene ble nedlagt, og forvaltningsansvaret ble overført til Statens Utdanningskontor og senere Fylkesmannen, forsvant den regionalpolitiske dimensjonen i dette arbeidet.

Tallene viser at det har vært en dramatisk nedgang når det gjelder Folkeuniversitetets rolle i høgre utdanning. Denne aktiviteten har vært nødvendig for blant annet å bidra økonomisk til andre tilbud som ikke er kompetansegivende. Når høgre nivå-aktiviteten forsvinner, er det fare for at andre viktige kulturbærende tilbud blir med i dragsuget.

Nedgangen i høgre nivå-tilbudene kan i noen grad kompenseres økonomisk med AMO-kurs, og i de senere år BKA-opplæring. Oppdrag for private og offentlige kan også være en mulighet.

Nye metoder som lyd/bilde, gjør at man ikke trenger de store klasser på ett enkelt sted, og vil bidra til å få denne aktiviteten opp igjen, og Folkeuniversitetet kan nå lengre ut med sine tilbud enn de noensinne har gjort.

Å få studieringer på høgre nivå tilbake som øremerket post på budsjettet, vurderes som lite sannsynlig.

Min vurdering er at det ville være oppsiktsvekkende dersom Folkeuniversitetet skulle komme tilbake med like stor høgre nivå-aktivitet som den vi opplevde på slutten av 70-tallet og begynnelsen på 90-tallet.

”Alt har sin tid”. (Forkynneren kap 3).

Intervjuguide

Hovedspørsmål	Tilleggsspørsmål
1. Se deg tilbake. Hvordan vil du med få ord beskrive utviklinga at studieringer på høgre nivå?	- fag hvor interessen har vært særlig stor - hvem var deltakerne?
2. Samarbeidet med universiteter og høgskoler?	- egne lærekrefter eller lærestedets lærekrefter - høyskolenes/univ. Godkjenningskrav? - økonomiske krav? Overhead? - Fu som faktisk arrangør eller bare "vaktmester". - Hvem gjorde dere avtaler med, høyskolene eller ansatte ved høyskolene? Problemer med eksamensavvikling?
3. Hvilke holdninger ble du møtt med i institusjonene?	Høyskolenes holdning til Fu Høyskolenes holdning til desentralisert virksomhet Forskjeller høyskolene mellom? Forskjell mellom de som var nærmest og de som var lengst unna? Hvis forskjell, hva var forklaringa? Forskjell mellom store og små høyskoler?
4. Hvilken rolle spilte høyskolestyrene i den tid de var styringsorgan? Var det merkbare endringer etter at Statens utdanningskontor og senere Fylkesmannen overtok?	Generelt om samarbeidet med høyskolestyrene. Observatørstatus? Prioritering? Forholdet mellom høyskolestyret og høyskolene.
5. Hvordan vil du forklare de svingninger som har funnet sted over tid?	Økonomi? Mettet marked? Høyskolenes egen desentraliserte aktivitet? Konkurranse fra studiesentre, og lignende? Folkeuniversitetet for passiv?
6. Folkeuniversitetets egen holdning til høgre nivå-undervisning?	Er dette et viktig felt? Ulike oppfatninger innad?
7. Folkeuniversitetet og framtida når det gjelder høgre nivå-undervisning.	Hvilken rolle vil Fu ha? Organisatoriske endringer? Egen høyskole? Samarbeid eller konkurranse med andre? "vaktmester" eller selvstendig arrangør?

LITTERATURLISTE

- Bech-Karlsen, J. Artikkel i Samtiden 3 -2003
- Bjerkaker, Båtnes, Tøsse: (1994) *Folkeopplysning - fundament og framtid.*
Voksenopplæringsforbundet.
- Dalen, M. (2004) *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming.*
Universitetsforlaget
- Engesbak, H. og Rolfsen, U. (2000) *Ta en ring. Evaluering av studieringer på høyere nivå.*
Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt.
- Fog, J. (2001) *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview.*
Viborg: Akademisk forlag
- Fog, J. og Kvale: (1992) *Artikler om interviews. Om tolking av kvalitative forskningsinterviews.* Aarhus Universitet.
- Folkeuniversitetet: *Årsmeldinger i perioden 1965 – 2005*
- Folkeuniversitetet. *Protokoll fra landsmøtet 1991*
- Folkeuniversitetet Troms. Brev til Statens utdanningskontor Troms, datert 12 08 98.
- Forskrifter gitt i medhold av Lov om voksenopplæring.
- Grepperud, G. (1999) *Samarbeid mellom Folkeuniversitetet og høgre utdanning. Omfang, aktivitet og relasjon.* Forskningsrapport nr 44/1999.
Høgskolen i Lillehammer.
- Grepperud, G. (2007) *"Kunnskap skal styra rike og land..." Livslang læring i høyere utdanning.* Gyldendal Akademisk.
- Grepperud, G. (2005) *Fleksibel utdanning på universitets- og høgskolenivå; Forventninger, praksis og utfordringer.* Dr. philos-avhandling,
Universitetet i Tromsø.
- Hall-Hofsø, B. (2008) *"Mamma – skolen ligger på ei kai Historien om Norges yngste".*
Høgskolen i Harstad
- Kvale, S. (2004) *Det kvalitative forskningsintervju.* Ad Notam Gyldendal.
- KUF. Brev til SU-kontorene og universiteter og høgskoler, 18.02.99
- Nordisk Folkehøgskoleråd (1983) *Grundtvigs opplysningstanker og vor tid.* Nordisk Folkehøgskoleråd.

NOU 1972: *Vaksenopplæring for alle*

NOU 1986: 23 *Livslang læring*

NOU 1988: 28 *Med viten og vilje*

NOU 1985: 26 *Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter*

NOU 1997: 25 *Ny kompetanse*

NOU 2007:11: *Studieforbund – læring for livet.*

Nyhed, Christina (red): (1995) *Från livsfas til livsform. Nordisk antologi om Vuxenpedagogik och vuxenutbildning.* Nordisk Folkeuniversitetet.

Ot prp nr 7 1975 -76: *Lov om voksenopplæring.*

- *Over hele landet. Folkeuniversitetet 40 år. 1948 – 1988.*
Folkeuniversitetet/Friundervisningens forlag 1988

Det Regionale Høgskoletstyret for Hedmark: *Brev til Kirke- og undervisningsdepartementet.*
Datert 2. sept. 1983.

Ringdal, K. (2001) *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode.* Fagbokforlaget.

SOFF. *Rapport 1997, nr 2*

St. melding nr. 42 (1997-98). *Kompetansereformen*

St. melding nr. 66 (1972 -73) *Om den videre utbygging og organisering av høgre utdanning.*

St. melding nr. 92 (1964 -65) *Om voksenopplæring*

St. melding nr. 17 (1974-75) *Om den videre utbygging og organisering av høgre utdanning*

St. melding nr. 72 (1980-81) *Om lov om voksenopplæring*

St. melding nr. 40 (1990-1991) *Fra visjon til virke, om høgre utdanning.*

St. prp. Nr 1 i perioden 1965 - 2002. *Statsbudsjettet*

Thagaard, T. (2002) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode.*
Fagbokforlaget.

Tøsse, S. (2005) *Folkeopplysning og voksenopplæring. Idear og framvekst gjennom 200 år*. Didakta Norsk Forlag.

Tøsse, S. (1997) *Kunnskap, danning og opplysning. Kunnskapssyn og danningsideal i norsk folkeopplysning på 1800-talet*. Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt.

Voksenopplæringsforbundet. *Årsmelding 2010*.

Udjus, I. (1982) *Svart får i folkeopplysning og universitetsmiljø*. Artikkel i *Folkeopplysning i 50 år*. Samnemnda for studiearbeid 1932 – 82.

Vang, Birger. (1999).. *på rett kurs i 40 år 1959-1999*. (Jubileumsskrift Folkeuniversitetet Harstad